

Nr 315.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammankallandet av en officiell fredskonferens av neutrala stater.

Man talar om krigets lärdomar, men någon sinnesförändring synes det ännu icke åstadkommit. Regeringarna stå kvar orörliga i sin gamla materialism. Man förnimmer från höjderna knappast ens en viskning om en ny tid, byggd även på andliga värden.

Det är möjligt att de krigförande regeringarna befinna sig i en sådan situation, att något rimligt ej kan begäras av dem. Mera svårt är att förstå *de neutrala europeiska regeringarna*. Oaktat en tydlig opinion bland deras folk, oaktat nu även stenarna tala, kunna de icke förmås till något initiativ, som tilltalar oss. En neutral regeringskonferens, som skulle stå som en man om de neutralas krav på framtiden och en internationell rättsordning, den avhöres icke. Inga framtidstankar endast det oundvikliga sysslandet med kriget synes fortfarande vara dagordningen.

Nu börjar tiden för en berättigad otålighet verkligen att vara inne. De neutrala regeringarna måste samla sig om en förnuftig handling. De böra skynda sig att, utan att begära någons lov, giva tillkänna för de krigförande, att vi finna detta oavlåtliga människoslaktande omänskligt och krigets fortsättande ruierande för oss alla, att vi därför med stöd av Haagkonferensernas föreskrifter uppfordra dem att sluta upp med sitt vansinne och inlåta sig i fredsförhandlingar på grundvalen: inga annexioner, nationaliteternas frigörelse, ett skapligt ordnande av de ekonomiska förhållandena för framtiden, en internationell rättsordning och militärväsendets avrustning efter allmän överenskommelse och i stället en internationell ordningsmakt. I ett dylikt uppträdande ligger ingen fara, ingen krigsanledning, men en stor pliktuppfyllelse och en förtjänst, som skall minnas av alla folk. Att allt synes omöjligt beror säkerligen därpå att självövertinnsen, den enda seger, som kan återupprätta allt vad militära segrar slå sönder, ännu icke givit sig till känna

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 140 häft. (Nr 315—318.) 1

på något håll. Medgivas bör emellertid att detta ställer sig svårare för den, på vilken kravet ställs, än för den, som framställer det.

När de båda krigförande ledningarna en gång börja reflektera envar över sina egna förpliktelser och den andres rättigheter, då komma de ögonblickligen att finna varandra. Freden kommer då som ett brev på posten och den blir säkerligen även varaktig. Ut i denna svåra övervinnelse borde nu de neutrala länderna vara de krigförande behjälpliga, men därtill fordras naturligtvis egen självtukt hos de förras ledningar och dit ha vi officiellt icke heller kommit ännu.

Män och kvinnor i myckenhet inom alla länder äro fullt medvetna om vad det nu gäller. De hava dock ingenting att säga till om och kunna icke ens få tala, då allt intellektuellt medvetande är censurerat hos de krigförande och även ganska mycket annorstädes. Även den stora opinionen inom de neutrala länderna är mogen för att vilja stödja ett språng upp till högre plan. Den förstår, att om den neutrala politiken skall kunna göra någonting, måste den börja med att gå bort ifrån sig själv. Den måste försöka betvinga sitt förakt för de gamla mänskliga grundsatserna såsom lämpliga att läggas till grund även för politiska handlingar.

Behovet efter en rationell lösning ligger sannolikt nu så förberett hos de djupare befolkningslagren i alla länder, att om deras överheter ville stiga ned omsider från sina piedestaler, skulle en opinionsstorm kanske snart nog lyfta upp den stora gärningen på sina vingar.

Vari skall den efterlängtnade lösningen bestå? Bland fredsvännerna ha förnummits två riktningar, som samlat sig den ena om ett s. k. *minimiprogram* och den andra om ett s. k. *maximiprogram*. Något nytt innehålla icke dessa uttryck. Det är blott nya namn för den gamla, eviga kampen mellan opportuniteter och principer. För min del anser jag att denna strid är oförnuftig, båda sakerna böra och kunna förenas. Men i allmänhet tvingas människorna att gå efter en enda linje och löpa sin lina ut som det heter. Allt sammansvärjer sig mot att knyta samman de många lösa trådarna. -

Ordet *minimiprogram* uppfanns först. De mera försiktiga kretsarna inom fredsrörelsen med social ställning samlades genom energiskt arbete av föreningen Anti Oorlog Raad i Holland omkring vissa krav på ett fredsslut, som kunde skapa en varaktig fred. Dessa krav kallade de för ett *minimiprogram*. Det fastställdes vid ett på nämnda förenings initiativ sammankallat internationellt möte i Haag i april 1915. Från detta håll betonas också nödvändigheten att ej stöta bort framstående och inflytelserika personer utan främst söka inverka på dylika kretsar.

Dessa anses nämligen vara mindre mottagliga för principer, och då de dessutom förmenas hava avgörandet i sin hand, måste man uppsöka dem och vara mycket försiktig med dem på samma gång.

Häremot restes då som vanligt krav på slutgiltigare lösningar efter mera genomförda principer. En bestående fred kunde ej uppnås på annat sätt, menade man. Därför borde bemödanden åtminstone inriktas därpå. Såsom en motvikt emot beteckningen »minimiprogram» kallade vi dessa våra krav för ett maximiprogram. Dess principiella del formulerades så, att för en varaktig fred krävdes en internationell rättsordning, som vill trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnet av politisk, ekonomisk och andlig frihet. Vi bygga också våra förhoppningar mera på de djupa ledens samling om oförfalskade rättstankar än ett uppoffrande mer eller mindre av dessas innehåll för bifallet till en sönderbruten återstod därav från framstående personligheter.

Jämför man till exempel det minimiprogram, som utgått från överläggningen i Haag år 1915, med de maximiprogram, som antogos vid de nedannämnda fredskongresserna i Sverige, framstå på de flesta punkter i de senare något mera genomfört i oundvikliga och självklara principer och i det förra något större eller mindre bråktal på vägen. Båda slagen program äro naturligtvis relativa. Man kan ock säga, att båda äro maximiprogram. Ty genom att minimiprogrammets anhängare avstå från att med sin vilja verka utöver detsamma i vad på dem ankommer, förvandlas deras program genast till ett maximiprogram. Finge denna strävan råda ensam, komme nämligen inga längre syftande mål upp ens till diskussion. Båda programmen mena i varje fall väl, de behöva och böra icke alls bekämpa varandra.

Tvärtom är tiden inne för att samla all fredsvilja till ett mäktigt folkkrav. Den har varit det länge, men intet stöd därför har vunnits ovanifrån och vanskligheterna för de flitiga bemödandena på djupet ha därigenom högeligen ökats.

Vid en framställning, som förra året väcktes i andra kammaren om svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ till sammankallande av en fredskonferens av neutrala stater (motion nr 219), fanns såsom bilagor fogade åtskilliga bemärkta program för en varaktig fred, såväl minimi- som maximiprogram och skiftningar däremellan. Under detta år ha inom de neutrala länderna omfattande *demonstrationer* ägt rum med uttalanden för en slutgiltig lösning, byggd på grundtankarna i ett maximiprogram. I vårt land höllos sådana demonstrationer, i maj till

åminnelse av Haagkonferensens instiftande, i början av augusti med anledning av världskrigets tvåårsminne samt under julhelgen, maximiprogrammets tid, midvintertid då mörkret nått sin kulmen, då vår längtan efter ljuset griper oss fullt. Uti juni hölls dessutom en allmän skandinavisk fredskongress i Stockholm. Denna folkrikisdag var besökt av 410 utsedda svenska ombud från olika för freden intresserade organisationer med humanitära uppgifter, ävensom några danska och norska deltagare. Kongressen hade enahanda karaktär som den allmänna fredskongressen i Varberg år 1915. Den anslöt sig enhälligt till maximiprogramtankarna och gjorde åtskilliga uttalanden, vilka härmed bifogas och återopas (se bil.).

Nu har äntligen i årets trontal gläntats litet till och med på den svenska *regeringsdörren*. Där yttrades: »insikten om förpliktelsen för alla neutrala stater att upprätthålla folkrätten, omvårdnaden om gemensamma rättmätiga intressen, strävandet att medverka till en varaktig fred, som tryggar deras framtida ställning och utveckling, hava manat Sverige att träda i förbindelse med andra neutrala makter». Detta är alltid något, men en punkt oroar. Det talas om »deras», de neutralas framtid. Mänsklighetsfrågorna, det som måste skapas gemensamt för alla, till dessa rymder har saken, såsom det synes, ännu icke kommit i vår regerings medvetande.

Emellertid börja händelsernas egen logik gå de europeiska neutrala styrelserna i förväg. Centralmakterna framträdde på en för dem läglig tidpunkt och tillkännagävo: »Vi erbjuda fred, därför att vi nu hava segrat.» Härpå svarade ententemakterna: »Vi erbjuda också fred, när vi hava segrat.» Nu behövdes tydligen en mellankommande part, som sagt det förmedlande och förlösande ordet: »Alldeles oberoende av militära hänsyn skall freden slutas. Fredsslutet måste vara grundat på rättvisa och humanitet.»

Då kom omsider Nordamerikas statschef med sitt första budskap. Det var försiktigt avfattat såsom ett första försök. Men man kunde tydligt läsa mellan raderna just det nyssnämnda ordet. Schweiz instämde omedelbart tämligen oförbehållsamt. De skandinaviska regeringarna, som lära ämnat framträda samtidigt, kommo något efteråt försenade av sina inbördes förhandlingar. Deras mellankomst inskränkte sig, måhända på grund av svårigheter att finna en gemensam formulering, huvudsakligen till en platonisk fredsönskan utan påtagliga grundsatser. Därför blevo de också missförstådda.

Nu kommo notväxlingar slag i slag. De krigförande makterna måste svara Wilson. Centralmakternas styrelser underströko sin freds-

vilja ytterligare, men något återkallande av segern såsom grundval för densamma gjordes ej och något konkret att taga fasta på framkom heller icke. Allt detta skulle anstå till dess fredsförhandlingarna öppnats.

Ententeregeringarna åter togo tid på sig, och resultatet av överläggningarna var det första utformade fredsförslag, som utgått ifrån de krigförande. I detta yttrades bland annat att grunden för freden skulle vara: »Europas reorganisation, garanterad av en fast och bestående uppgörelse grundad på nationalitetsprincipen och på den rätt, som alla folk såväl stora som små äga till full trygghet och fri ekonomisk utveckling». Det var icke heller första gången, som något liknande framförts från programmets uppenbarliga ursprung, London. Detta måste anses såsom en verklig ljusglimt. Emellertid funnos också två mörka punkter uti noten. För det första talades endast om Europas organisation. Det är uppenbart, att en varaktig fred vinnes aldrig utan att hela världen på en gång organiseras och att därvid i synnerhet Asien kommer med. Såsom förtjänstfullt måste betecknas att i ententeregeringarnas not även gjordes försök att med riktiga principer till utgång draga ut konkreta konsekvenser, men det andra stora felet med svaret var att dessa konsekvenser endast hänförde sig till motståndarnas undertryckta folk och icke deras egna. Dessutom saknades åtskilligt annat, såsom frågan om imperialismen och kolonierna, och även skadestandsfrågan var tämligen svävande och irrationellt framförd.

Det hade varit önskvärt, om centralmakterna tagit ett liknande steg. Om dessa även uttalade sig för samma allmänna principer, så hade därmed fastslagits en gemensam riktig utgångspunkt. De kunde också gärna för sin del dragit ut konsekvenserna för sina motståndare samt pekat inom Europa på Rysslands nationalitetsfrågor, på Asien, Afrika och på haven. På detta sätt hade allting kommit under en hatt, en gemensam utgångspunkt och därur konsekvenserna ensidigt utdragna från båda sidor men också kompletterande varandra. Och så kunde överläggningarna och kompromissandet begynna.

En död punkt har varit svårigheten för centralmakternas styrelser att uttala sig om allmängiltiga grundsatser. Deras politiska traditioner ligga mindre därför än västmakternas. Ett hinder är också att de under hela kriget ansett sig stå med den mesta segern i händerna. Att ententemakternas styrelser nu liksom tidigare äro benägna att acceptera vissa rättsgrundsatser är mera förklarligt jämväl därav, att de varit militärt underlägsna. När man känner sig underlägsen i makt komma rättstankarna lättare fram såsom en andra försvarslinje. Det är ganska ovisst i vad mån de skulle vidhålla dem, ifall de segrade.

Emellertid framträdde Wilson med ett nytt mera utformat fredsbudskap. Det betonades att en varaktig fred måste vara en fred utan seger och att den måste grundas på likhet i rättigheter. »Mänskligheten spejar nu efter livets frihet, icke efter maktens jämnvikt», sade han, och »utan offer och medgivanden vore en sådan fred också omöjlig.» I det konkreta föreslog han tre saker nämligen: en regering med de regerandes samtycke (nationernas rätt; ett enigt, oberoende, självständigt Polen anfördes som exempel); frihet på haven; en inskränkning av rustningarna, som gör härarna och flottorna till ett verktyg för ordningens upprätthållande men icke till ett verktyg för angrepp eller självisk våldsverksamhet.

På detta uttalande avgåvo centralmakternas regeringar ett svar i sin blockadnot till Nordamerika. I denna not förmålde de, att Wilsons riktlinjer i vidstäckt omfattning sammanfölla med deras egna grundsatser och önskningar. Till dessa hörde i första rummet »rätten till självbestämning och likaberättigande för alla nationer», och de skulle därför hälsa med uppriktig glädje, om folk såsom Irlands och Indiens, som icke kunna glädja sig åt den statliga oavhängighetens välsignelser, nu kunde nå sin frihet. Havens frihet hade också alltid hört till den tyska politikens ledande grundsatser. Detta var således en ansats till erkännande av allmänna principer och ett ensidigt inlåtande även från den sidan på sakens realiteter. Krigsmålen börja således nu tack vare Nordamerikas ingripande att något klarna.

Nu undras det högeligen var de neutrala europeiska regeringarna befinna sig. Halvkvädna visor hava förtalt, att från Sverige skulle utgått någon inbjudan till underhandlingar om frågan, huruvida underhandlingar med någon utsikt kunde inledas om en neutral regeringskonferens. Huru därmed förhåller sig vet emellertid icke ett väntande folk, ännu mindre är det känt om det hela leder till någonting och allra minst kan man gissa sig till vilka frågor komma att behandlas vid ett sådant sammanträffande. Folkmeningen är emellertid, i mycket stor omfattning åtminstone, på det klara med sin åsikt. Den önskar och fordrar att regeringarna sammanträda och börja sysselsätta sig med det väsentliga. Det lär på denna punkt icke heller numera finnas någon återvändo, när presidenten i det stora landet på andra sidan havet givit ett anslag, som hörts vida och nu måste vidare utföras. Låtom oss icke dölja för oss att *ur detta anslag tonar maximiprogrammets harmonier.*

Vilka äro då de frågor och lösningar, som måste komma i övervägande eller, med andra ord, vad ligger uti den livets frihet, som mänskligheten nu spejar efter i stället för den maktens jämnvikt, som förut eftersträfvats. Jag skall tillåta mig i korthet nämna några exempel därpå sådana de framställa sig för det enkla folket och det vanliga förnuftet.

Nationalitetsfrågan.

Det är tydligen nu överflödigt att framlägga bevis för att en sådan fråga föreligger. Dess etiska berättigande har uttömmande bevisats av filosoferna och dess tillvaro har på ett blodigt sätt ådagalagts av historien. Den talar till oss sitt eget språk från alla hörn i världen, den har i sistone blivit rent av populär och då finnes nog ingen som numera vägrar att upptaga den åtminstone till prövning. Min egen uppfattning i dessa ämnen behöver jag därför icke närmare utveckla utan hänvisar allenast till tidigare riksdagsframställningar i ämnet.¹⁾

Minimiprogrammet innehåller i nationalitetsfrågan: »Annektering eller avträdande av landområde får icke äga rum i strid mot befolkningens intresse och önskan. Inbyggarnas medgivande skall om möjligt inhämtas genom folkomröstning eller på annat sätt. Staterna tillförsäkra inom var sitt område de olika nationaliteterna likhet i medborgerliga rättigheter, religionsfrihet och fritt bruk av eget språk.»

Det svenska maximiprogrammet åter lyder på denna punkt: »Upphävandet av nationalitetsstriderna genom fastslående av nationernas självbestämningsrätt och dennas förverkligande icke blott i Europa utan även i Asien och övriga världsdelar.» Vi mena således att full frigörelse av undertryckta folk ej får fattas i ett program för en varaktig fred. Minimiprogrammet förbiser detta och har redan genom händelserna visat sig på förhand underbjuda även de ofrånkomligaste minimikrav. Vi gå ännu längre och mena att denna fordran i programmet bör i den blivande fredsdiskussionen föras ut i alla sina konsekvenser. Endast på detta sätt vinner man åtminstone mera, även om man icke vinner allt.

1) **Principiella spörsmål.** Då det nu sagts att nationernas frigörelse är en princip, så betyder detta icke att tillämpningen skall byggas på principrytteri. *Grundsatsen är en vägledande kompass*, men själva naviga-

¹⁾ Motionerna i andra kammaren nr 254 år 1912, nr 250 år 1913, nr 202 år 1914 (B), nr 175 år 1915 (ävensom framställningar från 1911 och följande år till svenska interparlamentariska gruppen, nordiska interparlamentariska förbundet eller interparlamentariska unionen).

tionen måste taga hänsyn till bränningarna och skären eller med andra ord till svårigheter, som historisk tradition och politisk anarki hopat i folkens väg. Det är frågan om en avveckling, som dock alltid måste utföras så, att man nu i första ansatsen kommer så långt som möjligt och att den önskvärda fortsättningen kan följa efteråt när tiden kommer.

I detta ämne måste liksom i alla andra frågor som framgå ur kriget bestämt fastslås att det är oriktigt och lönlöst att skjuta *skulden* på varandra, utan *alla måste taga den på sig själv*. Hela den europeiska historien allt ifrån invandringarnas tid är överbelastad med försyndelser mot folkens rätt från alla sidor. Det ena har dragit det andra med sig och det nuvarande tillståndet har många rötter. Om centralmakterna och även Ryssland för närvarande äro mindre benägna att göra nationalitetsfrågan till en hjärtesak, så ligger något av skulden därtill också i den omständigheten, att västmakterna i det förflutna sannerligen icke heller uppträdde såsom riddare för nationernas självständighet och ännu i det närvarande gärna blunda för förhållandena utanför Europa.

Vidare borde det knappast behöva sägas, att det här är fråga om en rätt för nationer att leva sitt eget fria liv och icke en plikt för dem, om de ej vilja det. Därför måste *avgörandet läggas i befolkningens egen hand* och icke i deras nuvarande härskares eller andra maktens gottfinnande. I många fall är befolkningens önskan så känd och uppenbar, att den endast behöver konstateras såsom obestriddig. Där åter tvekan kan råda eller från tillräckligt medintresserat håll påkallas, att omröstning sker, bör sådan för undanröjande av tvekan och tvister äga rum. Omröstningen bör naturligtvis omfatta alla till myndig ålder komna män och kvinnor och ske frivilligt. Detta senare blir en svår punkt att övervaka. Särskilda anstalter måste träffas för att förekomma obehöriga påtryckningar och kontrollen bör överlämnas åt någon eller några neutrala stater.

En dylik folkomröstning såsom avgörande, varthän ett folk enligt sin egen önskan skall vända sig, blir vanskelig eller alldeles obrukbar i trakter där *olika nationaliteter äro sammanblandade* utan att någon befinner sig i ett påfallande flertal. Samma situation uppstår då vid en omröstning inom en ensartad nationalitet meningarna dela sig utan stor övervikt för någondera sidan. I dylika fall måste ett annat avgörande träffas efter vad som ur andra viktiga synpunkter är gagneligast. Avgörandet måste dock bli internationellt. Den nationalitet, som härigenom fortfarande kommer under annan styrelse, måste i stället på annat sätt skyddas. Här träder fullt i tillämpning minimiprogrammets krav att staterna tillförsäkra inom var sitt område de olika nationa-

liteterna likhet i medborgerliga rättigheter, religionsfrihet och fritt bruk av eget språk.

Svårigheterna i fråga om dylika områden med blandad befolkning kunna också mildras genom att i gränstrakter, där en sådan blandad befolkning bor å ömse sidor om gränsen, det genom internationell medverkan underlättas omflyttningar medelst utbyten av jordegendomar, med rätt för den, som erhåller en sämre egendom, att efter värdering tryggas i utbekommandet av ett skäligt skadestånd.

Dessa utläggningar utgår ifrån en grundsats, som också måste fastslås nämligen, att avgörandet av *nationalitetsfrågor icke längre får betraktas såsom en inrepolitisk fråga utan såsom en internationell angelägenhet*. Människoslaveriet har sedan länge ansetts icke vara civilisationen värdig. På många sätt hava staternas styrelser enat sig om åtgärder för att avskaffa detsamma eller genom maktspråk framtvingat ett sådant avgörande. I en punkt dock icke blott existerar slaveriet utan skyddas rent av uti den offentliga folkrätten. Det anses nämligen vara en inrepolitisk fråga, hur en undertryckt nation behandlas av ett främmande folks statsmakt. När grymheterna blivit för omänskliga har någon gång en och annan västmaktsregering höjt en protest, men det har vanligen stannat vid ett sådant uttalande utan några allvarliga påföljder för förtryckaren eller någon rättvisa för de misshandlade. Denna ordning måste en gång upphöra. Ett internationellt tribunal bör inrättas, till vilket alla undertryckta folk kunna vända sig med sina klagomål och motse ett utslag, som skall lända till efterrättelse. Å andra sidan måste denna kontroll ordnas med stor omsorg, så att ej en stats behöriga inre frihet äventyras.

Ofta erinras att det ingalunda är nödvändigt, att en nationalitet, som vill vara sig själv, bildar egen stat. En *federation mellan olika nationer* kan också mången gång vara en bättre och mera betryggande form för självstyrelse. Detta gäller särskilt för mindre nationer, som bo invid varandra, samt för folkslag, som under givna historiska förhållanden tvungits att leva tillsamman i ett förbund samt fortfarande trivas med denna ordning. Schweiz med sina olika nationaliter är ett exempel, som giver sig självt. Omtvistat är däremot huruvida den Österrikisk-Ungerska federationen är ett lyckligt eller varnande exempel.

Det är således icke heller nödvändigt att en *nationalitet, som talar samma språk*, sammanslår sig till en enhetlig stat. Nordamerikanska staternas skilsmässa från England är ett exempel på en bjudande nödvändighet av en uppdelning även i detta fall. Man kan till och med vara uppfordrad att gå ännu längre. Det är icke gott att makten

är för stor, och så kallade stormakter hava merendels varit det ständiga upphovet till oron i världen. Sammanhållningen inåt av en alltför stor folkmängd på ett vidsträckt territorium möter också svårigheter. Det kan icke ägnas samma omtanke i det lilla och kan icke tagas hänsyn till skiftande kynnen och omständigheter såsom uti ett mindre land. Därför synes *de vidsträcktaste storstaternas uppdelningar i förbundsstater* vara en mycket diskutabel angelägenhet. De av England ursprungligen koloniserade nybyggareländerna hava gått i spetsen för en sådan ordning. För Ryssland anses det av mången inom landet vara ett livsvillkor för rikets sunda utveckling. Kadettpartiet lär hava den saken på sitt program. För icke så länge sedan framlades till och med ett halv-officiellt förslag i detta syfte innefattande landets uppdelning uti sex sådana förbundsstater. Jag vill minnas att de voro Storryssland, Lillryssland, Östersjöprovinserna, Finland, Sibirien och Kaukasien. Kina och Indien måste kanske en gång gå samma väg föreställer jag mig.

Nationalitetsprincipen genomförd står ej väl överens med *det monarkiska regeringssystemet*. Detta system med alla dess biinstitutioner äro fortlevande minnen från de förflutna tider, då makten var samhällsordningens fundament, och då kan det icke annat än verka förvirrande om systemet bibehålles i nya samhällsordningar, som vilja bygga på rätten. Systemet kommer att än mer framstå som en uppenbar fara för nationalitetsgrundsatsen, om frigjorda nationaliteter skola bliva »konungariket» med utländska furstehus såsom symbol även för beroendet av mäktiga grannstyrelser.

Det må slutligen erkännas, att andra viktiga sakförhållanden än de ovan nämnda kunna för ett visst fall kräva *undantag* från vad i den föregående framställningen ansetts vara riktigt.

Mången tror kanske, att genom statssystemets uppbyggande i möjligaste mån på nationerna skulle *internationalismen* på ett obehörigt sätt efterlåtas. Eftertanken säger oss att det måste bliva tvärtom. De gångna tidernas statsindelningar hava just framkallat striderna och förhindrat samförståndet därför att de i så mycket voro grundade på onatur. Naturens lagar äro alltid goda att följa och en naturlig statsindelning måste skapa mera harmoni i världen än den gamla ofullkomliga. På denna väg kunna i tidernas längd också nya sammanslutningar, utmynnande till sist i ett världens förenade staters förbund komma till stånd genom frivilliga utan krig framtvingna överenskommelser. Dylika av fri övertygelse ingångna avtal hava vida större utsikt att äga bestånd än dem, som framtvingats genom vapen.

Det kvarstår emellertid även med en sådan ny ordning ett betydande hinder för samförstånd och sammanslutning. *De olika språken* skilja fortfarande nationerna i det väsentligaste, den andliga gemenskapen. Denna brist blir så mycket kännbarare med den naturliga statsindelningen, som därefter såsom nyss blivit erinrat behovet och möjligheterna för internationell samverkan kommer att växa.

Därför måste, såsom det för länge sedan blivit sagt, kronan på alla internationella inrättningar vara införande av *ett världsspråk*, som inläres i alla världens skolor.¹⁾ Vilken ofantlig realitet vore ej detta, hur i eminent mening praktiskt skulle den ej verka. Den babyloniska förbistringens upphävdes, den avgrund som olikhet i språk uppdrar mellan nationer försvunne, människorna skulle förstå varandra, den internationella rättsordningen med dess institutioner kunde bli en sann och demokratisk verklighet, det utomordentligt tidsödande och kostsamma arbetet för inlärandet av svåra främmande språk reducerades, skolornas schema finge en betydande nödvändig lättnad, klasskillnaden, grundad i olika rätt till bildning, bleve på en viktig punkt redan utan ekonomisk omvälvning upphävd, hela världen bleve vårt stora gemensamma fädernesland.

Denna angelägenhet måste också ordnas genom internationell överenskommelse och varför skulle den ej kunna komma upp vid fredsslutet till övervägande i samband med de andra nationalitetsfrågorna. Ett öppet spörsmål må vara, om språket skall vara ett nu levande språk eller ett konstgjort språk. Mot ett levande språk kan erinras att det blir alldeles för svårt att inlära för den stora massan av människor och i varje händelse kommer att pålagga mänsklighetens ungdom en otrolig arbetsbörda i jämförelse med ett rationellt lättlärt konstspråk. Detta är också något att tänka på i tider, som överfylla skolorna med kurser och då behovet av vetande växer. Icke heller blir det möjligt helst nu efter världskriget att ena de kvantitativt stora nationerna, att såsom världsspråk erkänna och antaga det språk, som talas av en bland dem. Det enda som i varje fall lär komma i fråga vore engelskan såsom för närvarande mest utbredd. Men det synes uteslutet att pålagga för alla tider världens alla barn lidandet att lära sig ett språk, som talas på ett sätt och systematiskt skrives på ett annat. Hela språket måste då göras om. Återstår således något av de mindre ländernas språk eller möjligtvis italienskan såsom det gamla romerska världsspråkets arvtagare. Men dessa utsikter äro icke heller stora och de äro som sagt icke rationella.

¹⁾ Motioner därom väckta i andra kammaren: nr 237 år 1911. nr 255 år 1912 och nr 176 år 1915.

Mången vill sprida ett skimmer över de levande språken såsom skapade med ett inre ovärderligt liv, vilket konstspråket skulle sakna. Det kan synas så med ett språk som man själv talar och det är icke meningen att borttaga modersmålet. Men för alla, som tala ett annat tungomål, kommer alltid det främmande språket att bliva ett konstspråk, som dessutom blir ofantligt mycket konstigare att nödtorftigt inlära än ett lättlärt konstgjort språk. När världen en tid har fått vänja sig även vid ett sådant uttrycksmedel som det sista och detta fått tillfälle att under enhetlig ledning utveckla sig efter behovet, kommer säkerligen även ett sådant språk att för sin samtid framstå lika levande som de andra.

De flesta som sysslat med världsspråksfrågan såsom ett studium och en politisk angelägenhet äro eniga om, att världsspråket måste vara lättlärt och konstrueras för sitt ändamål. Enigheten är också tämligen allmän därom att systemet esperanto—ido bör antagas såsom uppfyllande rimliga fordringar. Emellertid står det numera strid mellan esperantisterna och anhängarna av ido eller reformesperanto såsom det ock kallas. Denna inbördes fejd manas de båda riktningarna att nu bilägga och förena sig om sin gemensamma stora uppgift, till vilken världskriget kallar dem.

2) **Europa.** För att gå i ordning med frågorna står namnet *Elsass Lothringen* skrivet främst kanske på de samtida förvecklingarnas blad. Bismarck, som hade vyer, ville endast skapa en tysk nationalstat. Han önskade därför icke införliva med landet en oblandad fransktalande befolkning. I viss mån lyckades han driva sin vilja igenom men till en betydande omfattning segrade generalernas och kejsarens motsatta önsknin- gar. Mången tror att om så ej skett, skulle detta världskrig aldrig upp- kommit. Nu står denna fråga såsom något, som ingen kan komma ifrån vid ett fredsslut med uppgift att skapa en varaktig fred. Alla stater, som äro intresserade av att ett upprepande förekommes, har ett legitimt anspråk på ett förnyat övervägande av detta problem.

Egentligen höra dessa båda landskap ej ihop och deras innevånare känna sig tämligen främmande för varandra. Lantbefolkningen i *Elsass* talar till större delen sedan gammalt en tysk visserligen för tyskar obegriplig munart, under det i *Lothringen* företrädesvis bor en fransktalande befolkning. Den principiella lösningen är att befolkningen själv genom omröstning får avgöra, till vilken stat de vilja gå. Det gives ock i andra hand medelvägar, en sådan väg är att utan vidare *Elsass* i huvudsak bibehållas åt Tyskland och *Lothringen* med sin utpräglade franska befolkning återfaller till sitt förra hemland. En annan tanke är att båda länderna bilda ett avtonomt rike, en buffertstat emellan de

två stormakterna. Möjligen finnes även andra utvägar, som kunna bortleda oron. Något måste göras för allas välfärds skull.

Den centralaste nationalitetsfrågan är emellertid angelägenheten av *Polens återupprättande*. Genom Polens delning mellan Preussen, Ryssland och Österrike skapades i Europas mitt ett nytt omfattande slaveri. Därigenom rubbades jämvikten i Europa på ett sätt, som haft de svåraste följder. Gärningen har slutligen såsom en länk mellan imperialistiska strävanden i hög grad främjat reaktionen i Europa. Vilken upprättelse har hitintills bjudits såsom en frukt av det olyckliga landets lidande och världskrigets olyckor för alla? Å centralmakternas sida en polsk nation, fortfarande splittrad i tre delar, den ena fortfarande lydande under Preussen, fullständigt undertryckt, den andra österrikiska Polen begåvad med en tillfällig autonomi såsom ett nådevedermäle, vilket när som helst kan återkallas, samt den tredje den ryska anparten utgörande skuggan av en stat med en utländsk kungaätt och ett militärväsende såsom omedelbara förläningar samt i fortsättningen ett vasallskap med oviss framtid.

Å ententemakternas sida synes man gärna se att motståndarnas anparter läggas till den av centralmakterna ockuperade ryska andelen, och på detta sätt bildas ett odelat Polen. Men i stället synes åtminstone från ryska regeringens sida ifrågasättas ett oberäkneligt vasallförhållande till den ryska statsmakten.

Dylika utsikter beteckna icke något tillfyllestgörande framsteg varken för Polen eller för mänskligheten. Sådana principer lägga icke grund till varaktig fred. De förebåda endast nya världskrig utåt samt våldsamma strider för demokratien inåt. Alla polska patrioter förkasta också dylika lösningar offentligt, där de kunna det, och eljest i sitt tysta sinne. Deras krav just nu är hela polska nationens förening i ett självständigt rike. Många anse också en livsbetingelse för landet vara att komma ut till havet. Staden Danzig var fordom dess utpost i Östersjön. Redan då var dess borgerskap huvudsakligen tyskt men det trivdes väl under den polska styrelsen, då det hämtade stora fördelar från det polska upplandet.

Många polackar äro beredda att såsom en position i andra linjen och såsom en avbetalning falla tillbaka på det österrikiska och ryska Polens förening såsom en stat i den hauburgska monarkien. Detta förslag frukta österrikare och ungrare, enär de då äventyrade sin hegoni inom monarkien.

Mänskligheten hoppas emellertid att ur krigets lidanden måtte

framgå ett fritt och odelat Polen, vilken äger att självt bestämma över sina öden.

Vad ovan sägs om Polen gäller i stort sätt även om *Lithauen*. Detta land, fordom ett eget mäktigt rike, sammanslöt sig sedan med Polen i personalunion och delades samtidigt med detta. En stark nationell rörelse har på senare tider uppstått även i detta av olyckor prövade land. En mindre del av Lithauen lyder under Preussen, den återstående större delen erhöll Ryssland vid delningen men är nu så gott som i sin helhet ockuperad av tyskarna. Lithauens återuppståndelse såsom en fri stat synes kunna förvänta ett visst hänsynstagande både på tysk och rysk sida. Mänskligheten kräver att ur krigets lidanden måtte framgå en fri lithauisk nation, vilken äger att själv bestämma över sina öden.

Norr om lithauerna bo *letter* och *ester*, båda särskilda folkstammar med utpräglad nationalkänsla och längtan efter självstyrelse. Deras lidandes historia påminner om Polens och Lithauens. Man får icke därför glömma bort dem, fastän de äro förbisedda.

Vid sidan av den polska frågan står *Finlands* öde såsom en av de ofrånkomligaste europeiska nationalitetsfrågorna. Det är landets egna invånares sak att uttala sig om, vart deras önskningar gå. Så mycket är dock uppenbart att det finska folket vill och har rättighet att fordra att deras gamla konstitution återställas och en gång för alla tryggas. Emellertid må man ej förundra sig över att tankar också gå i riktningen mot nödvändigheten för landets framtid att det blir fullständigt fritt. Om folket kan giva goda skäl för en sådan uppfattning, har det rätt att även begära ett övervägande också därom vid ett fredsslut, som skall söka i möjligaste mån ställa allt på sin rätta plats.

Det måste emellertid härvid icke förglömmas, att en internationell rättsordning måste även för framtiden vaka över att enighet, byggd på rättvisa, upprätthålles inom detta liksom andra länder, där olika folkslag med skilda språk skola leva tillsammans.

Från skandinaviskt håll måste vidare alltid ihågkommas *Nord-schleswig eller Sønderjylland* såsom danskarne kalla det. I detta fall förefinnes redan en traktatsbestämmelse, som medger att frågan om landets återlämnande till Danmark skall avgöras genom folkomröstning. Denna traktats giltighet upphäves icke enligt allmänna rättsgrundsatser genom att den ena parten ensidigt beslutat sig för att utplåna nämnda föreskrift. Härmed må emellertid förhålla sig hur som helst. Oavsett detta föreligger här en klar nationalitetsfråga, som också bör lösas i överensstämmelse med befolkningens egen önskan och även kan göra det, om viljan är god.

Ej fullt lika klar ligger det *irländska* spörsmålet för främlingen. Men onekligt är att det oavslåligt tilldrager sig uppmärksamhet. Yttervärlden får därav det intrycket, att även här föreligger en sådan nationalitetsfråga, som ej bör få vara en inre angelägenhet allenast för det Brittiska riket. Denna uppfattning har för många genom företeelserna vid det nyligen skedda upproret nästan övergått till visshet. Det utfärdade frihetsutropet var av ett sådant stämningsmättat innehåll att det endast kunnat framspringa ur ett verkligt behov och blodsvittnena för den irländska saken framstå såsom inseglet på detsamma.

Att *Belgien* skall återskänkas sin frihet är ett så allmänt omfattat mänsklighetskrav, att någon diskussion därom icke ens bör ifrågakomma. Det erinras ibland att *Belgien* dock består av två olika nationer med skilda språk, valloner och flamländare. Denna omständighet får visserligen icke förbises helst slitningar mellan de båda nationaliteterna förekommit. Dessa ha dock ej varit av sådan allvarlig beskaffenhet att de påkalla något internationellt ingripande vid slutuppgörelsen. I stort sett har samarbetet gått väl för sig och nu stå belgarne enigare än någonsin. Det måste bliva de båda nationaliteternas ensak att sines emellan träffa sina uppgörelser och om här på någon punkt enigheten brister, må utvägar för framtiden beredas även för dem att få tvisten löst inför något mellanfolkligt tribunal. Allt talar för att även *Belgien* liksom *Schweiz* kan bli en förebild för enig samverkan mellan olika folkslag.

Ett stort sorgebarn inom den europeiska politiken har alltjämnt *den habsburgska monarkien* varit. Det kan ju sägas att denna statsbildning har djupa historiska rötter och i varje fall är även i vår tid ett faktum, som man icke lär kunna komma ifrån. Men å andra sidan bör det vara tillåtet uttala, att också tvivel på densamma kunna resas. Miljoner bland dess egna innebyggare anse själva, att denna stat icke är lyckligt sammankommen och följaktligen måste vara disponerad till att bringa olyckor i världen.

Monarkien består för det första av en myckenhet nationaliteter och mellan dem råder icke ens likställighet. De talrikaste hava ensamma tillägnat sig makten, de därefter i folkmängd framstående behandlas tämligen liberalt, men i samma mån befolkningsstocken uppvisar mindre siffror övergår välviljan till godtycke för att understundom utnyttja i rent förtryck. Vidare äro dessa nationaliteter icke i sin helhet införlivade i denna monarki utan bo på ömse sidor om gränsen längtande efter varandra utan att kunna komma tillsammans. Detta måste framkalla oavslåliga agitationer och ett jäsande missnöje både

inifrån och utifrån. Slutligen vilar över det hela en stark dynastisk anda från gamla tider, vilken ofta har sin egen politik och utnyttjats av andra för mångahanda syften. Det bör icke förundra att första glimten till världskrigets låga flammade upp bland alla dessa brännbara ämnen.

Även bland de två nationaliteter, som tagit makten på hälftenbruk vardera, tyskar och ungrare råder ingen hjärtats förening. De från en av Budapests förnämsta platser därifrån utströmmande gatorna bära namnen på de främsta ungerska martyrerna i dess frihetskamp mot Österrike, och ännu i dag ligger det i blodet hos en stor del av folket och dess ledare, att den fullständiga skilsmässan är målet och att den tiden också en gång skall komma. Det ligger icke fjärran från många ungrares tankar att den federation, till vilken de rätteligen höra, är en sammanlutning mellan balkanfolken.

Det är överflödigt att draga konsekvenserna i nationalitetsfrågan av detta sammanvävda liv och dess skiftande stämningar. Det må vara nog uttala förhoppningen att tiden en gång utan vidare blodbad skall komma med de riktiga lösningarna för tyskar, ungrare, tjecker, serber, rumäner, rutäner, polacker, italienare och andra folkslag.

Det andra stora orocentrum i Europa för närvarande utgöres av *balkanstaterna*. Bråket kommer närmast av de ofullkomliga statsindelningarna inom dem själva och deras vanskliga förhållande till de stora grannarna. Något slut på förvecklingarne lär icke vara att emotse förr än nationaliteterna även här kommit till sin behöriga rätt. Det är lärorikt, att varje överträdelse av nationalitetsprinciperna även här hämnat sig. Balkanstater kämpade nu sist förenade mot Turkiet för att vinna förening med stamförvanter. Vid uppgörelsen sins emellan leddes de ej av samma rättsgrundsatser, utan sökte röva det mesta möjliga ifrån varandra. Serbiens och Greklands regeringar lågo härvid över i sista dusten och Serbien behöll till bulgariska folkets stora grämlse landsdelar med en övervägande bulgarisk befolkning. Hur har icke en sådan oförrätt nu hämnat sig på Serbiens oskyldiga befolkning.

Emellertid kräver mänskligheten att *Serbien* återupprättas. Likaså har *Montenegro* rätt att även framdeles få leva sitt eget liv. En sammanlutning av *alla serber*, *alla bulgarer* och *alla rumäner* kan det åtminstone vara tillåtet framhålla såsom den riktiga och betryggande lösningen, även om därigenom stora grannar och små rivaler skulle — till sitt eget gagn — få avstå från obehöriga fördelar.

Den *ukrainska* nationalitetsfrågan är svår att bedöma för utomstående. Det säges emellertid att inom Ryssland knappast något ut-

präglat nationalmedvetande ännu finnes hos detta folk, under det där-
emot hos stamförvanterna på den österrikiska sidan börjat uppkomma
en nationalkänsla, beroende givet också på att omgivningarna där äro mera
främmande. Detta hindrar emellertid icke att Ukraines innevånare kunna
hava anledning till missnöje.

Den italienska nationalitetsfrågan uti Österrike bör också, i den
mån lämpligen kan ske, lösas efter nationalitetsprincipen men där-
emot kan man icke förstå på vilka grunder Italienska staten därutöver
kan göra anspråk på landsdelar bebodda av andra folkslag.

Den grekiska nationalitetsfrågan är icke heller tillgodosedd ännu,
såsom den bör vara.

Utöver dessa uppräknningar finnes det även ett och annat folkslag
såsom *catalanerna* i Spanien och andra hos vilka en viss nationalitets-
känsla tar sig uttryck i krav på någon form av självstyrelse.

2. **Asien.** Ett brådskande krav, som tränger sig fram, är *Arme-
niens* befrielse från sina lidanden. Knappast något folk har varit utsatt
för grymmare oförrätter. Under världskriget icke minst har utspelats i
detta land ett drama, som söker sin motsvarighet. En order, som år
1915 utgick från landets egen regering, ledde till massakrer på befolk-
ningen. Två missionärer, som återkommit från detta land, berättade
mig att man ansåg att omkring 500,000 människor blivit avdagatagna
endast vid detta tillfälle. En utländsk konsul vädjade till sin beskickning
i Konstantinopel men lærer fått till svar att man ej kunde blanda sig i
sådana inre angelägenheter.

Inom Ryssland äro vissa kaukasusfolk såsom *Circassierna* och
Georgierna utpräglade nationaliteter, som länge kämpade för sitt fria liv
och fortfarande hoppas på självstyrelsens återupprättande.

Någon gång bör *Persien* få upphöra att vara en intressesfär för
stormakter och detta gäller även om åtskilliga *andra folkslag i västra
Asien*, vilket må vara nog att nu allenast omnämna.

Ett särskilt intresse fängslar världen vid den *indiska frågan*. Om-
kring 2,000 år före Kristus var Indien befolkat av halvvilda stammar.
Då inträngde norr ifrån Arierna, en stark, livskraftig, intelligent och
med kroppslig skönhet begåvad ras. De utbredde sig i »femflodslandet»,
där de idkade åkerbruk, boskapsskötsel och även industri samt grund-
lade en egenartad kultur. Det indiska kastväsendet har sitt ursprung i
ariernas bemödande att skydda sin ras mot blandning med de lägre
stående urinnevånarna. Under tidernas lopp kommo nya inbrott
eller andliga impulser från greker, perser, assyrier, skyter, muhamme-

daner och mongoler. Under allt detta växlande liv och trots motsatsförhållandena mellan hög kultur och låg bildningsgrad kunde dock det hela bibehålla en viss tendens till enhet. Två gånger var hela landet styrt såsom en självständig stat, de lyckligaste perioderna i Indiens liv. Den religiösa och sociala senheten blev alltmer tryggad även under tider av politisk splittring. Den hinduiska rasen började före muhammedanernas inbrott framträda stadgad med sina två utpräglade karaktärstika: patriarkalismen och kastväsendet.

I början av 1600-talet kom landet i förbindelse med europeerna. Det engelska-ostindiska kompaniet bildades och sedan fick den engelska handeln alltmera fast fot i landet. Den upphöjde sig småningom till en slags statsmakt, med undanträngande av sina rivaler, särskilt fransmännen. Efter det stora seapoyupproret 1857 överflyttades Indiens förvaltning till brittiska kronan.

Den indiska historien är i sin brokiga mångfald en av människo-släktets intressantaste företeelser. Hur förhållandena för närvarande gestalta sig och vad som kan läggas den engelska regeringen till last eller favör, är ganska svårt att bedöma. De olika raserna, språken, religionerna, kasterna, de patriarkaliska tendenserna, kvinnans låga ställning i förening med en rasförsvagning, som måste bli följden av barnäktenskapen, den klena folkbildningen, söndringen mellan hinduer och muhammedaner och mellan dem alla och engelsmännen och sist men icke minst folkets materiella elände, allt detta måste verka splittrande och hämmande på Indiens utveckling. Emellertid är den nationella rörelsen i stark tillväxt, även om den ännu icke genomsyrat hela folket, som i stor utsträckning är försjunket i indifferens. Men sådan väckelse kommer oftast först genom den nationella befrielsen och en ledning framgången ur folket självt. Befolkningslager med intelligens och kultur stå redo att gå i spetsen för ett sådant verk. En sådan ledning är självklart mera skickad att arbeta för ett folks välgång än ett främmande herravälde.

Från indiska patrioter framställes med fog det kravet, att Indien må till en början åtminstone få samma ställning, som engelska kolonier exempelvis Canada. England har icke ens skuggan av någon rätt att råda över indierna och deras land lika litet som de övriga stormakterna över deras undertryckta folk och från engelsk sida brukar ibland framhållas att det brittiska väldets mål är att förbereda Indien till självstyrelse. Den internationella rättsordningen måste dock i synnerhet i början stödja folket, vaka över den inre freden, och allraminst tillåta inbördes krig. Fara för de senare kan uppkomma särskilt från den

muhammedanska befolkningen, som av sin religion är uppfostrad till fanatism och hänsynslöshet. Emellertid råder redan nu mellan den hinduiska majoriteten och den muhammedanska minoriteten ett visst samarbete rum i landets nationalitetssträvanden.

Indiens frigörelse är en naturnödvändighet. Måhända skola händelserna påskyndas genom detta krig.

Koreas nationalitetsfråga har försvunnit från synrauden, men kanske finns den där ändå.

Inom östra Asien befinna sig vidare de *franska och andra främmande besittningar*, tillkomna delvis först i form av »protektorat» — mot vem, frågar en japansk författare. En undersökning av de behärskade folkens ställning och berättigade krav är även här påkallad.

Bland de folkslag, som hava anspråk på hänsynstagande, är *Filipinernas innevånare*. Detta omnämnas särskilt därför att den stormakt, Förenta staterna, som har sin hand över dessa folk är på väg att giva ett föredöme för andra stormakter. Tvekan har rätt bland amerikanare på denna punkt. Man har sagt att många stammar icke voro mogna för självstyrelse, och man fruktar att om ögruppen lämnas åt sig själv, skall den kanske annekteras av Japan. Rent imperialistiska synpunkter hava även gjort sig gällande. Trots dessa betänkligheter framlade president Wilson i överensstämmelse med sitt partis program för någon tid sedan ett förslag om att giva filipinerna friheten. Detta förslag antogs av senaten men avböjdes tills vidare av representanternas hus. Det må i sammanhang härmed erinras, att Förenta staterna gav Cuba självständighet efter dess erövring i kriget mot Spanien.

En fråga för sig är *judarnes* emancipation. Zionismen vill återföra dem till Palestina. Men deras nationalitetsfråga har aktualitet även i de nya hemorterna såsom i Ryssland på grund av deras stora lidanden och i Polen i följd av deras stora antal. Mänskligheten måste taga sig an även judarnas sak.

3) **Afrika.** Frågan om *Egyptens* oberoende väntar en gång sin lösning. De *Nordafrikanska stammarnas* förhållanden förtjäna uppmärksamhet och undersökning.

Särskilt måste framhållas att under kolonisationerna av Afrika ingen omtanke ägnats åt *urinnevånarna*. Man vet ej vad som företages med dem. Ingen tänker på dem, ingen skyddar dem. Detta måste bli en internationell angelägenhet. Detsamma gäller även om liknande förhållanden uti Sydamerika och Australien.

De ekonomiska intressekonflikterna.

Den andra huvudorsaken till kriget ligger uti den ekonomiska ordningen. Vi veta alla hur denna är beskaffad, därom behöver ej något vidare yttras. Att här åstadkomma rättelse är om möjligt ännu svårare än att lösa nationalitetsfrågan. Även med god vilja på alla händer möter det stora vanskligheter att finna någon utväg ur denna invecklade härva.

Några allmänna angreppspunkter givas emellertid, där ett begynnande arbete kan äga rum. Dylika aktuella spörsmål kunna vara följande:

1) **Kolonialfrågan.** Till kolonialländer böra räknas dels nya icke alls eller först under senare tider koloniserade länder med stor utsträckning och gles befolkning och dels länder med en lågt stående inhemsk befolkning, vars egen utveckling till högre kultur ej kan tänkas kunna ske inom överskådliga tider.

Nordamerika har koloniserats genom fri, *obeväpnad tävlan*. Det har varit »den öppna dörrens» politik. Alla nationer ha varit välkomna och sedan hava de sammansmultit till ett folk, som styr sig självt.

Stormakternas kolonisation, särskilt i Afrika, tillgår efter en annan grundsats, som blivit kallad *den väpnade konkurrensen*. Varje stormakt eftersträvar sitt eget område, detta styres från hemlandet och kolonien avser att bereda det senare största möjliga gagn och ingen annan. Visserligen anses även här den öppna dörrens politik vara rådande. Men den är som sagt kringskuren på angivet sätt och får därför endast bråkdelen av sin verkliga betydelse.

Skall kolonialfrågan fortfarande icke bliva ett tvisteämne mellan de stora makterna måste *koloniländerna tillhöra alla nationer lika* och innebyggarna övertaga styrelsen av kolonien, som ett självständigt land. Alltså den nordamerikanska kolonisationsmetoden med sorgfälligt iakttagande på samma gång av urinnevånarnas mänskliga rättigheter, även om de anses stå på en hopplöst låg kulturnivå.

Intill landet vunnit en fast organisation med självstyrelse bör det övervakas av en internationell förvaltning och icke av en viss utomstående stat. Problemet är just att *hålla de olika ländernas imperialism borta från området*. Inga koncessioner på äganderätt till naturrikedomar eller järnvägslinjer eller dylikt få meddelas viss stats styrelse eller viss

stats enskilda kapital. Här är just tillfället att göra början med en ekonomisk ordning, som är till för *alla* och för fyllande av *behoven*.

Om sålunda ingen enskild stat inrymmes herravälde över kolonien, hindrar detta ej att rättighet och tillfälle beredas invandrare av *en viss nationalitet att bosätta sig i ett sammanhang*, om de så önska. En sådan ordning är ej i full överensstämmelse med ovannämnda principer och kan leda till vissa förvecklingar. Men det är å andra sidan en naturlig övergångsform, som bereder hemlandet ett stöd samt invandrarne större möjligheter att finna sig till rätta. År 1869 väcktes i svenska riksdagens andra kammare ett förslag om skandinavisk samverkan för att leda den skandinaviska utvandringen till ett sammanhängande bälte i norra Amerika från Atlanten till Stilla havet.

2) **Havens frihet.** Detta problem har sin betydelse närmast för *krigstider*. Om tiden ännu icke är kommen för krigens och krigsrüstningarnas avskaffande, blir problemet fortfarande särdeles betydelsefullt. Målet är då att för krigstider få havet neutraliserat och särskilt fastslaget, att egendom på havet, tillhörande privatpersoner, skall vara lika oantastlig som privategendom under lantkrig. Detta krav innefattar kaparrättens avskaffande och även reglering av bestämmelserna om blockad, krigskontraband och utläggning av minor m. m.

Emellertid kan havens frihet även *under fredstid* hava sin betydelse. Det är nämligen vissa slutsatser, som kunna dragas därur för den fredliga samfärdseln. För dem, som anse krigets avskaffande böra framföras som en aktuell fråga, bli dessa förhållanden den viktigaste uppgiften. Dit hör rätt för alla nationer att få färdas fritt från ett hav till ett annat genom de *sund eller kanaler*, som av naturen eller på konstgjord väg sammanbinda de stora vattenområdena. Dylika vattenvägar böra därför internationaliseras eller med andra ord bliva alla staters egendom. De som åstadkommits på konstgjord väg inlösas för ändamålet av dem, som nedlagt kostnader på desamma. Sådana farleder äro Bosporen och Dardanellerna, Gibraltar sund, Suezkanalen, Panamakanalen, Kielerkanalen, Öresund och danska Bälten, sundet genom Korintiska näset och möjligen åtskilliga andra farleder. *Segelrännan i stora segelbara floder*, som flyta genom flera stater, kan det ock vara lämpligt att internationalisera.

Havens frihet har ock en annan konsekvens. Stat, som med sina gränser icke når fram till hav, bör tillerkännas *rätt till en utfartsväg till havet*, som den kan begagna efter sina egna behov och önsksningar. Enligt den privata rätten inom varje land kan en fastighet tillerkännas

laga utfartsväg över annan fastighets mark. En dylik servitutsrätt bör kunna skapas även mellan staters landområden. Denna rätt kan ordnas på olika sätt genom befogenhet att under internationell kontroll anlägga och begagna en egen järnväg uteslutande för landets egna behov eller ock genom avtal om trafikmöjligheter på en järnväg, som det andra landet anlagt eller för ändamålet utlägger.

En särskild anledning gives att erinra nu just om denna sak. På visst sätt kan ett förvägrande av sådan utfartsväg sägas ha varit den gnista, som tände världskriget. Österrikes styrelse har under tiderna före krigets utbrott rest hinder mot Serbiens krav på ekonomisk utveckling och avsättning för sina produkter samt utan skymt av någon rätt lagt under sig landsdelar med en serbisk befolkning. Bland dessa krav var ett av de viktigaste, att Serbien måtte erhålla en utfartsväg till havet. De tre skotten i Sarajewo voro ett svar på den mäktiga grannens åtgöranden, och denna tilldragelse blev droppen, som kom den europeiska politikens giftbägare att flöda över.

Behovet av *kolstationer och andra depoter på de stora färdvägarna* bör också internationellt tryggas och inskränkas till det oundgängliga upplagsområdet. Någon anledning att en viss stat skall förfoga ensam över dylika stationer på de viktigaste punkter finnes icke. Där så äger rum bör i mån av behov platsen internationaliseras och området i övrigt införlivas med den stat, till vilken det kan anses rätteligen böra höra. *Gibraltar* bör således återställas till Spanien o. s. v.

3) **Jordfrågan.** Den ekonomiska *imperialismen hämtar sina egger och rikedomar framför allt ur jordens avkastning* och värdestegringar utöver det nedlagda arbetet. Kolonialfrågan är en sådan jordfråga i stort. Därtill kommer emellertid jordens avkastning i vissa värdefulla avseenden icke blott i kolonier utan även annorstädes. Även här är förutsättningen för en ny ekonomisk ordning att sådana rikedomar undandragas spekulation och anhopning i ett fåtals händer. Detta har hitintills ansetts vara en inre angelägenhet för varje land men även denna synes böra bli internationell i vissa huvuddelar.

Sålunda synes det riktigaste vara, att oundgängliga *naturrekonomier, som alla behöva, bli internationaliserade*, när de förekomma i mycket begränsade eller lätt uttömd tillgång. Hit höra oljekällor exempelvis.

En annan viktig sak är *utländskt kapitals placering i andra länders naturrekonomier* och den tävlan mellan olika staters kapitalister, som detta framkallar. Att förbjuda kapitalet dylikt världsborgarskap strider visserligen mot dess natur och skulle i många fall hindra en

nyttig, ekonomisk uppblomstring. Men i dessa tider blir det dock ett internationellt intresse att kontrollera och reglera denna trafik.

Lämpligt synes vara att äganderätten till dylika rikedomar i regel förbehålles innevanarna i de länder, där rikedomarna befinna sig. Det utländska kapitalet skulle således förbjudas att förvärva dem med äganderätt. I den mån detta ej kan gå för sig bör det vara utesluter att vissa staters kapital genom koncessioner gynnas framför andras. En utväg är som sagt i vissa fall, att sådana naturtillgångar helt internationaliseras.

I den mån inom varje land dess statsmakt sålunda sättes i tillfälle förfoga över eller effektivt kontrollera utnyttjandet av gruvor, vattenfall samt större skogar, torvmossar och dylikt, blir det också lättare att träffa *överenskommelse mellan staterna* om en planmässig användning av dylika rikedomar. Ett jämnviktsläge måste ock uppstå i den mån genom åkerlagar eller annorledes förhindrades att de olika staternas åkerjord sammanfördes till latiefundier.

En *jordvärdeskatt* kan sannolikt i viss mån ersätta eller komplettera de förenämnda åtgärderna. Den kinesiske reformatorn Sunjatsens avsikt var att lösa hela Kinas jordfråga med den s. k. jordvärdereformen.

4) **Produktionen.** Produktionen är nu ordnad så att den tenderar till att producera planlöst av sämsta beskaffenhet för högsta möjliga pris. Vanligt sunt förnuft är med andra ord ställt på huvudet. Ställes det på fötterna får man en *planmässig produktion efter behovet av bästa beskaffenhet till billigaste pris*. Mången nöjer sig därvid icke med att i övrigt bygga på det nuvarande utbytet av de producerade varorna utan påfordra *penningens avskaffande*, en idealisk idé, som visserligen icke är ny men hitintills stannat vid att vara en utopi.

Det nuvarande produktionssättet skulle drabbas mycket genom de *omgestaltningar i kolonialfrågan och den övriga jordfrågan*, som ovan framhållits.

En annan utväg är *ingripanden mot trust och kartellväsendet*. Denna frukt av den gamla frihandeln går i många fall med en naturlags makt mot internationalisering. Socialisering av vissa truster och särskilt av dem, som äro i besittning av förenämnda naturrikedomar, har länge sysselsatt tankarna såsom en av framtidens eventuella uppgifter. På vägen dit kan åtskilligt göras för att genom samhällskontroll lägga deras verksamhet något mera till rätta.

Systemet drabbas i sina hjärterötter, i den mån samhällsordningen kan draga ett brett streck över *konjunkturernas prissättningar*. En till-

verkning bör skapas, som har till sin drivkraft icke vinst för företagaren utan tillgodoseende av allmänhetens behov och inriktas på att avyttra varan till självkostnadspris. I allmänhet har det allmännas produktion mest inriktats på att tillgodose vad man kallar det allmännas eget behov och därutöver försäljning till allmänheten enligt marknadspris. En stats-, kommunal- och kooperativ produktion av det nödvändigaste, som avyttrades till de minst bemedlade efter självkostnadspris, är ett naturligt och effektivt steg emot det nya, som bör komma.

Längre bort hägrar såsom en så kallad utopi överenskommelser om en *fördelning av produktionen* på vissa områden efter dess lämpligaste betingelser. En sådan ordning kan dock ej få någon aktualitet förrän ett varaktigt fredstillstånd uppenbarligen är tryggt.

5) **Handelskrig eller ekonomiskt samarbete?** En verklig fred påkallar såsom ett axiom en organisation av det ekonomiska samarbetet mellan alla länder, såsom ock redan framhållits. På programmet står därvid även frågan om införandet av *frihandel mellan staterna*. De nuvarande tullmurarna, som äro ett av uttrycken för den nuvarande ekonomiska fiendskapen mellan staterna, skulle nedrivas. Genom andra samtida åtgärder av ekonomisk omtanke i de syften ovan framhållits skulle denna frihandel icke få samma verkan som den gamla, nämligen att upphäva sig själv. Åtminstone bör man hoppas det.

Man har även före världskriget sökt närma sig en sådan utveckling genom planer på *vidgade hushållsområden*, inom vilka i första hand alla tullmurar skulle bortfalla. Före unionskrisen verkade sålunda Nordisk förening för ekonomiskt samarbete för en *sådan sammanslutning mellan nordiska länderna*, vilken för övrigt redan påbörjats i vissa avseenden. Denna förenings verksamhet avbröts av unionsupplösningen. Arbetets återupptagande på en ekonomisk nordisk sammanslutning har sedan vid flera tillfällen varit under övervägande. Vid nordiska interparlamentariska förbundets delegerademöte i Kristiania år 1914 hölls exempelvis ett föredrag i detta ämne och med anledning därav beslöt mötet på särskilt förslag uttala sin önskan, att förenämnda förening måtte återupptaga sin verksamhet.

Nu under världskriget har inom de krigförande makterna på åtskilliga håll förordats ett *handelskrig* efter det militära kriget. Redan före fredsbrottet ägde ett sådant ekonomiskt krig rum, men det ser ut som om meningen vore att det framdeles bör bli ännu värre. Mot detta måste all fredsvilja resa sig. De neutrala länderna och särskilt de skandinaviska hava all anledning att göra en insats i detta syfte.

Vid 1916 års delegerademöte i Stockholm med nordiska interparlamentariska förbundet var frågan om handelskriget uppe och man beslöt hänvända sig till de skandinaviska regeringarna för att de skulle genom ökat inbördes samarbete på det ekonomiska området mellan de nordiska länderna skydda dem så gott sig göra lät emot de krigförande maktgruppernas yppade tendenser att skapa slutna handelsområden.

Vid tillfället föreslogs av mig ett tillägg till uttalandet av följande lydelse: »Mötet uttalar, att anordnandet av ett handelskrig efter det militära kriget måste anses såsom en ny stor olycka för alla länder även de neutrala, samt uppfordrar därför de nordiska regeringarna att i vad på dem må ankomma inrikta sina bemödanden på att efter fredsslutet må i möjligaste mån åstadkommas ett förnuftigt *ekonomiskt samarbete mellan alla stater*. Detta yrkande avslogs dock av mötet. Det främsta strävandet för de skandinaviska länderna i denna punkt bör enligt min uppfattning vara att åstadkomma en sådan internationell ekonomisk organisation. Detta ingår i kravet på en internationell rättsordning. Ett sådant krav måste också oförbehållsamt resas och därför bör kämpas till det yttersta. Tillbakaslagna på denna stora front, först då må den varaktiga fredens anhängare se sig om efter trängre försvarslinjer.

Demokratiens förverkligande i sinnena.

En tredje huvudorsak till världskriget ligger i frånvaron av demokratiskt innehåll uti de demokratiska ordningarna. I detta ämne har denna dag väckts särskild motion (nr 289) (jämte 290—300), till vilken här allenast hänvisas.

Den internationella organisationen och avrustningsfrågan.

Fredssträvandenens lösen under de senaste tiderna är åstadkommandet av den internationella rättsordningen, varmed måste avses icke blott former, såsom ibland synes vara huvudsaken, utan framför allt ett begripligt innehåll. Därom behöva icke några särskilda utläggningar äga rum. Genom en sådan ordning skulle ock kunna ske avrustning efter allmän överenskommelse, den stora längtan, som fyller alla folk. Å andra sidan är det ofrånkomligt, åtminstone förefaller det mig så,

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 140 häft. (Nr 315—318.) 4

att den internationella rättsordningen måste uppehållas genom någon gemensam ordningsmakt.

Nu har enligt en lösen utgången från västmakternas regeringar och sedan upptagen mångenstädes framhållits, att avrustningsfrågan icke är ett aktuellt problem. Ett förbund mellan stater bör bildas för upprätthållandet av freden. För ändamålet behöves en vapenmakt. Därtill skall användas det nuvarande militärväsendet och någon annan avskrivning kan då icke komma ifråga än möjligen en minskning av rustningsbördorna.

Detta är en alltför mycket förenklad och därför farlig ståndpunkt enligt min uppfattning. En sådan ligå av stater kan bli lika äventyrlig som en vapenallians efter gammalt mönster. Det måste fordras att de reella betingelserna för en varaktig fred först blivit uppklarade och att de som gå till detta förbund komma dit med rena händer. Ingen bör kunna inträda i en sådan sammanslutning exempelvis med bibehållet undertryckande av andra folk.

Vidare måste man väl föreställa sig, att den mellanfolkliga ordningsmakten skall få en helt annan karaktär än det nuvarande militärväsendet. Är det icke meningen, att den allmänna värnplikten skall upphävas, alla fästningar raseras? Den nya ordningsmakten bör såsom i gamla tider rekryteras av legotrupper eller frivilliga. Man kan således och måste fortfarande tala om en avrustning efter allmän överenskommelse såsom ett mål i den stora uppgörelsen.

För min del har jag förut förordat bibehållandet av en allmän värnplikt i en annan bemärkelse. Den skulle för männens del bestå uti en tjänstgöring på tre månader exempelvis att efter eget val utgöras på en gång eller fördelad på olika år för att genom odlingsarbeten och dylikt bereda rum för de fattiga i landet och under detta nyttiga arbete även stärka folkets hälsa.

En fristående fråga är, huruvida ej mindre stater böra gå i spetsen för en avrustning, även om stormakterna ej kunna förmås därtill. Enligt min uppfattning kunna många vägande skäl anföras därför och särskilt för en skandinavisk avrustning.¹⁾

Krigsskadeersättning.

De förluster iföljd av ett krig, som bruka eller kunna göra anspråk på gottgörelse, synas vara följande:

¹⁾ Se motioner i andra kammaren: nr 202 år 1914 (B) och nr 174 år 1915.

- 1) Gottgörelse till den segrande staten för dess krigsomkostnader.
- 2) Gottgörelse till befolkningen inom stridsområdet för de av en inryckande fiende pålagda krigsskatter.
- 3) Gottgörelse till befolkningen i de av kriget härjade områdena för ödeläggelse av enskild eller allmän egendom.
- 4) Understöd till alla, som genom kriget förlorat sin försörjare eller förmåga att själv försörja sig.
- 5) Skadestånd för affärsförluster och dylikt i följd av kriget i andra fall än som i näst föregående punkt avsåges.

I händelse efter den förevarande katastrofen förhoppningarna om en varaktig fred skola gå i uppfyllelse, måste även denna stora ersättningsfråga lösas på ett annat sätt än hitintills varit brukligt. En *allmän försoning på mänskliga grunder* måste även i detta avseende komma till stånd.

Den första vägledande tanken synes då böra vara, att skulden till olyckan ligger ytterst i det system, efter vilket världen regeras. Varje stat kan anses hava sin andel i systemet och följaktligen även sin andel i skulden till olyckan och bör således taga sin proportionella del i skadeståndets betalande.

Kan ett alldeles särskilt vållande till en viss förlust uppenbarligen tillskrivas en stat, bör även denna ensam vidkännas densamma. Emellertid må i detta fall dömas mycket milt, i det att vållandet närmare besett oftast också är en följd av hela systemet. Därtill kommer även det viktiga förhållandet, att det folk, som ytterst får betala, merendels är utan skuld, i det att vållandet ligger allenast vissa styrande till last.

Ur dessa synpunkter skulle det kunna ifrågasättas, att summan av förenämnda förluster i alla länder sammanfördes till ett belopp att med antytt undantag för verkligt självförvållade förluster gottgöras av samtliga stater efter någon rättvis grund med hänsyn till folkmängd och förmögenhetsförhållanden. Emellertid möter nog detta för närvarande så stora svårigheter att åtskilligt måste avföras och endast det bibehållas till ersättande på angivet sätt, som är nödvändigt för att syftet i väsentlig mån skall vinnas.

Från rätt till mellanfolklig gottgörelse torde således få alldeles avföras det ovan under punkt 5) omnämnda skadestånd för affärsförluster och dylikt.

Vidare måste göras gällande att varje gottgörelse från en stat till en annan för krigsomkostnader bör särskilt efter detta krig bortfalla. Även synes det vara uteslutet att kunna påräkna någon mellanfolklig öffervillighet för detta ändamål. En var av de krigförande böra själva

vidkännas sin krigsomkostnader. I detta ligger också något försonande och för framtiden betryggande.

I anslutning till denna sista uppfattning böra även sådana krigsskatter, som i punkt 2) omförmälas, återgäldas till dem, från vilka de uttagits.

Svårare blir att finna tillräckliga skäl att från den mellanfolkliga hjälpen undantaga det i punkt 4) berörda understöd till dem, som förlorat sin försörjare eller förmåga av självförsörjning. Den allmänna meningen inom de olika länderna är emellertid knappast mogen för en hänvändelse i detta syfte. Man kommer också säkerligen att hänvisa till det stora antalet fattiga i det egna landet som ännu icke fått någon draglig utkomst.

Återstår således gottgörelse enligt punkt 3) till befolkningen i de av kriget härjade områdena för ödeläggelse av enskild eller allmän egendom. Dessa förluster äro de svåraste och mest upprörande. Det blir en påtagligare mänsklighets sak att här träda till hjälp från alla håll. Den allmänna meningen bland själva folken bör oavsett deras styrelsens uppfattning kunna lättast vinnas för en sådan gärd av allmän försonlighet och humanitet.

Det ligger i sakens natur att en sådan offervillighet måste omfatta alla de ifrågavarande områdena eller med andra ord alla så kallade fronter, över vilka kriget gått fram både i väster, öster och söder. Innevånarna i de härjade områdena i Belgien, Frankrike, Ost-Preussen, Lithauen, Ryska Polen, Galzijen, Serbien, Montenegro, Österrikisk-Italienska gränstrakterna, Armenien m. m. måste ihågkommas. Därigenom lösas för övrigt även politiska svårigheter, som föreligga mellan de krigförande styrelserna. Särskilt gäller detta Belgien. Ett sådant mellanfolkligt ingripande skulle således också i sin mån omedelbart underlätta möjligheterna till ett fredsslut.

Detta förslag utgår som sagt ifrån att alla stater i olika världsdelar skulle deltaga i ett dylikt försoningsoffer. Detta överensstämmer mest med rättsmedvetandet och är redan därför möjligare att realisera.

Emellertid kan ifrågasättas, att denna börda lägges endast på de neutrala staterna. Även därigenom uppnås det huvudsakliga syftet. Men frågan är huruvida de neutrala staternas befolkningar kunna och vilja ensamma åtaga sig dessa uppoffringar. I verkligheten äro som sagt alla stater delaktiga i det oriktiga systemet. Man kan säga att de alla äro med i kriget med sitt åskådningssätt, sina institutioner och sin ekonomi. Den stora massan av de neutrala ländernas befolkning lider genom prisstegringarna på allting. Mobiliseringarna och andra

ökade militärutgifter öka också skattebördorna i motsvarande grad. Man kan knappast beräkna att de neutrala statsmakterna samt i större utsträckningar deras enskilda medborgare skola under några förhållanden vilja underkasta sig ifrågavarande utgifter utan att alla stater deltaga däri och de i väsentlig mån befrias från militärbördor, en åtgärd som synes även för de krigförande vara oundgänglig. På detta sätt skulle frågan om internationell beredvillighet att gälda ifrågavarande skadestånd även kunna bliva en medverkande faktor till rustningarnas avskaffande.

Den föregående framställningen lämnar således det resultat, att ifråga om krigsskadeersättningen skulle en varaktig fred främjas genom att:

- a) en var krigförande vidkännes sina egna krigsomkostnader;
- b) de krigförande staterna återbetala de krigsskatter, som de uttagit av befolkningen inom de av dem ockuperade främmande områdena;
- c) samtliga stater under ovan angiven förutsättning lämna i proportion till sina befolknings- och förmögenhetsförhållanden genom beviljning av parlamenten och enskilda insamlingar gottgörelse till befolkningen i samtliga de av kriget härjade områdena för ödeläggelse av enskild eller allmän egendom.

Effektivast vore, om i *en neutral konferens* för uppgörande av ett fredsförslag funnes representanter icke blott för de europeiska neutrala staterna och Nordamerika utan även för exempelvis Kina och Persien samt ett par sydamerikanska stater. Viktigt är dock, att ett förslag över huvud kommer fram, även om endast en stat till sist kommer att stå för detsamma.

Med åberopande av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa:

att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga i övervägande på vad sätt genom svenskt eller skandinaviskt regeringsinitiativ må kunna sammankallas en officiell fredskonferens av neutrala stater, helst från alla världsdelar, med uppgift att i väsentlig anslutning till ovan angivna huvudpunkter framlägga förslag till en internationell rättsordning, som vill trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnet av politisk, ekonomisk och andlig frihet samt därigenom betrygga en varaktig fred.

Stockholm den 5 februari 1917.

Carl Lindhagen.

*Bilaga.***Uttalanden av skandinaviska fredskongressen i Stockholm juni 1916.****Grunderna för en varaktig fred.**

De flesta europeiska krig ha avslutats under många förhoppningar om en varaktig fred. Dessa förhoppningar ha sällan förverkligats. Orsaken är lätt att finna: man har icke eftersträvat att upphäva krigens orsaker, utan framtvingit fredsslut, uppbyggda av militärer och diplomater på vapenmakt och ej på rättvisa och humanitet.

Även nu göra sig allt mäktigare gällande kraven på fred och en fred som blir varaktig. Dessa krav skola också bli uppfyllda, om ej folken själva nu omsider ingripa och fordra avlägsnandet av de nutida krigens orsaker.

I anslutning till denna uppfattning vill kongressen för skapandet av ett varaktigt fredstillstånd framhålla följande nödvändiga åtgärder:

1) Upphävandet av nationalitetsstriderna genom fastslående av nationernas självbestämmanderätt och dennas förverkligande icke blott i Europa, utan även i Asien och övriga världsdelar.

2) Garantier för varje nation till fri ekonomisk utveckling genom fri handel och fri samfärdsel mellan länder och kolonialområden, de senares ställande under egen eller, i brist på förmåga till självstyrelse, internationell förvaltning samt avlägsnandet i övrigt av möjligheter till kapitalistiska och imperialistiska strävanden, som äro ägnade att skapa ofred mellan folken.

3) Grundläggandet av en internationell rättsordning, som vill trygga individernas och folkens lika utvecklingsrätt under hägnet av politisk, ekonomisk och andlig frihet — en rättsordning med bland annat ett världsparlament och obligatorisk skiljedom i alla mellanfolkliga tvistefrågor.

De nationella härarnas och det övriga krigsväsendets avskaffande.

4) En sådan onläggning av uppfostran och undervisning att ungdomen och övriga medborgare sättas i stånd att fatta och hävda rättfärdighetens princip som grundval för all mänsklig sammanlevnad i motsats till makten.

5) Ett oavlatligt arbete på förverkligandet av demokratiens principer och folkets självbestämmanderätt inom alla områden.

En neutral regeringskonferens.

Under återopande av kongressens uttalande rörande grunderna för en varaktig fred och i anslutning till svenska riksdagens andra kammars redan gjorda uttalande uppfordrar kongressen enträget de neutrala ländernas regeringar att medverka till sammankallandet av en officiell fredskonferens av neutrala stater. Denna bör ha till uppgift att med de medel, som kunna stå en sådan konferens till buds förbereda en varaktig fred, och sålunda:

a) efter prövning av omständigheterna erbjuda sina tjänster som medlare åt de krigförande enligt Haagkonventionens föreskrifter;

b) verka för sammankallandet i samband med blivande fredsslut av en demokratisk världskongress för att rådslå om avlägsnandet av mellanfolkliga, nationella och ekonomiska stridsfrågor samt genomförandet av en internationell rättsordning.

Rustningarnas avskaffande.

Militärväsendets tillskyndare ha sökt giva detsamma en ideell uppgift genom att betona dess nödvändighet för just fredens upprätthållande. Denna uppfattning är nu fruktansvärt jävad av erfarenheterna.

En av de nutida krigens främsta orsaker är kapprustningarna och folkens militaristiska uppfostran, alstrande ett allt hänsynslösare militärvälde, ett alltjämt växande maktbegär samt stegrad fiendefruktan hos alla folk.

Om den allmänna värnplikten vill kongressen särskilt uttala det omdömet att den långt ifrån att vara en demokratisk inrättning i stället är världens mest odemokratiska och ödesdigra institution. Denna just är i väsentlig grad orsaken till kapprustningarna i Europa och därigenom ansvarig för den misstro och spänning, som förde till världskrisen.

Kongressen protesterar mot militärväsendet, dess förtryck och dess frukter av andlig förkrympning och ekonomisk undergång samt kräver att samverkan mellan folken regleras av andra synpunkter än det ständiga hotets.

Kvinnan och fredssaken.

Krigets lärdomar kunna sammanfattas i kravet på det mänskligas förverkligande i det offentliga livet. Rätten och freden skola aldrig undantränga makten och kriget annat än i den mån de naturliga förnuftiga krafterna få göra sig gällande.

Den nuvarande världsordningen kan säkerligen icke tjäna dessa uppgifter, även av den anledningen att den är väsentligen uppbyggd på mannens företrädesrätt till officiell representation för samhällena.

Det har en gång några år före den stora katastrofen uttalats att vad vi förhoppningsfullt kunde förlita oss till vore det stundande inbrottet av en ny maskulin renässans. Nu har denna också kommit i gestalt av ett världskrig.

Miljoner blicka nu under brinnande förhoppningar fram mot nya tider. Redan vid denna framtids inbrott måste kvinnorna vid männens sida få framträda i det offentliga livet.

Kongressen vill därför såsom en huvudprincip för en mellanfolklig rättsordning framhålla nödvändigheten av att tillförsäkra kvinnan full medborgarrätt. Endast därigenom kan hennes inflytande och arbetskraft tillvaratagas för det stora målet: ett rättvist och bestående fredstillstånd.

Den kristna kyrkan och kriget.

Det banbrytande i den kristna religionen är icke minst dess hävdande av broderskapsidén och följaktligen också dess internationalitet: samhörighet mellan folken, oberoende av nationalitetsskrankor. Kriget som medel att upprätthålla de ensidiga nationella värdena utdömdes i kristendomens början av kyrkan och dess män.

Denna kristendomens internationella anda har i stort sett sedermera icke hävdats av kyrkan och den kristna religionens förkunnare. Tvärtom ha de ständiga striderna mellan folken sin grund jämväl i den kristna förkunnelsens urartning till ett verktyg i kapitalismens, militarismens och den mot andra folk fientliga nationalismens tjänst i stället för att hävda folkens och individernas samhörighet och broderskap.

Kongressen, som anser alla religioner förtjänta av aktning, vill under detta krig mellan så kallade kristna folk rikta en allvarlig vädjan särskilt till den kristna religionens lärare och förkunnare att kraftigt och oavlåtligt framhålla kristendomens internationella anda och väsende samt att aldrig upphöra med kampen för de kristna broderskapsidealens förverkligande.

Myndigheterna och fredsarbetet.

Allmänna skandinaviska fredskongressens svenska deltagare, utgörande ett antal av över 400 ombud för fredsöreningar, arbetarorganisationer, religiösa samfund, kvinno- och ungdomsförbund, nykterhetssällskap m. fl., uttala sin med sorg blandade harm över förföljelserna mot de personer, institutioner och tidningsorgan, vilka i redbaraste uppsåt till det yttersta velat motverka den agitation och de krafter, som syftat till att genom ett anfallskrig kasta Sverige ut i världskrigets förödelse.

Kongressen hävdar såsom en fundamental medborgerlig fri- och rättighet i en civiliserad stat, att medborgarna få oantastade verka för fredens stora sak och mot försök att framkalla över folket krigets olycka.

Kongressen manar alla svenska män och kvinnor med levande fredsvilja att samla sig till ett energiskt arbete mot en byråkrati och militarism, som önska med alla tillgängliga medel omintetgöra verksamheten för fredstankens slutliga genom- brott och seger.

Organisation av fredsfolket.

Den närvarande tiden med sina oerhörda lidanden tvingar med nödvändighet alla som ännu tro på möjligheterna av en ljusning för mänskligheten att enigt samla sig kring de strävanden som leda fram mot målet: människornas frigörelse från våldets makter och fred mellan folken.

Då dessa makter tagit i sin tjänst icke allenast kapitalet, utan även byggt sin tillvaro på den statliga organisationen, äro dess krafter så starka att det fordras en folkens eniga sammanslutning till en motsvarande kraftutveckling för att kunna göra sin vilja gällande i parlament och regeringar.

Folket har här endast att lita på sig självt och sin egen kraft.

Kongressen vill därför allvarligt uppfordra alla våldets motståndare i de skandinaviska länderna, enskilda och organisationer, att kraftigt stödja det demokratiska fredsarbetet genom en aktiv medverkan och anslutning kring en målmedveten och demokratisk fredsorganisation.

Den allmänna svenska fredskongressen i Varberg gav initiativ till en sådan samling av fredsfolket inom Sverige. Förevarande kongress uttalar sig för ett samarbete i detta avseende även mellan de skandinaviska folken och jämväl för en fortsatt och utvecklad internationell samverkan mellan alla fredsvänner bland folkens djupa led.

INNEHÅLL.

	Sid
De neutrala och fredsuppgörelsen	1
Minimiprogram och maximiprogram	2
Fredsdemonstrationer	3
Regeringsframträdanden	4
Nationalitetsfrågan	7
Principiella spörsmål	7
Europa	12
Asien	17
Afrika	19
De ekonomiska intressekonflikterna	20
Kolonialfrågan	20
Havens frihet	21
Jordfrågan	22
Produktionen	23
Handelskrig eller ekonomiskt samarbete?	24
Demokratiens förverkligande i sinnena	25
Den internationella organisationen och avrustningsfrågan	25
Krigsskadeersättning	26
Yrkande	29
Bilaga med uttalanden av allmänna skandinaviska fredskongressen i Stockholm juni 1916	30

